

Seletuskiri TA juhatuse koosolekule 19.05.2014

„Eesti loodusvarade ja nende ressursside ratsionaalne ja majanduslikult efektiivne kasutamine ning alalhoidlik säilitamine“ (nn Nabala juhtumi analüüs ja järeldused)

Eesti Teaduste Akadeemia juhatuse protokollilise otsusega 20.01.2014 moodustatud komisjon koosseisus akadeemikud D. Kaljo (esimees), Ü. Niinemets, A. Raukas ja M. Zobel, TA Looduskaitse Komisjoni esimees U. Tartes, TTÜ prof. E. Reinsalu, TÜ prof. K. Kirsimäe, EMTEL esimees R. Voog koostasid elektroonilise suhtluse viljana alljärgneva dokumendi pealkirjas formuleeritud teemal. Komisjoni esimehe palvel andsid komisjonile lisateavet geoloogid T. All (Maailma Energeetikanõukogu Eesti Rahvuskomitee) ja H. Bauert (MTÜ Geoeducation Center ja TTÜ GI doktorant) ja R. Perens (Eesti Geoloogiakeskuse. Dokument sisaldab komisjoni ülesannete ja eesmärkide formuleeringu, andmed Nabala ehituslubjakivi maardla ja selle varude kohta, Nabala looduskaitseala (LKA) iseloomustuse K. Sepa ekspertiisi kokkuvõtte näol ning seejärel komisjoni liikmete mitmesugused kommentaarid ja seisukohad maardla ja LKA kohta ning geoloogia uuringute organisatsiooni rolli kohta loodusvarade jätkusuutliku kasutamise korraldamisel. Lõppu on lisatud T.Alli, R. Perensi (koos E. Reinsalu lisaga) pikemad seisukohad ning U. Tartese eriarvamus.

Komisjoni ülesanded:

HTM kiri 20.01.2014 (minister J. Aaviksoo): palutakse TA-l **anda kompleksne teaduspõhine hinnang** kavandatava Nabala looduskaitseala moodustamise otstarbekusele, kavandatavatele looduskaitsemeetmetele ja nende mõjule laiematele sotsiaal-majanduslikele huvidele.

Akad. J. Aaviksoo sõnavõtust TA juhatuse koosolekul 20.01.2014: ... tasuks mõelda, kuidas niisuguseid strateegilisi otsuseid teha, kus põrkuvad kokku erinevad huvid. ... Konverentsi korraldavas komisjonis võiksid olla ka sotsiaalteadlased... **Eesti on kaetud tohutu hulga looduskaitseobjektidega, aga pole alati mõistlikku vastust sellele, milleks see hea on.**

Asepresident M. Ustavi kokkuvõte: peame kujundama teaduslikult põhjendatud seisukoha ja sellest lähtudes vastama nii ministriumile kui üldsusele.

Alustasime teadusliku meetodika kohaselt faktide tuvastamisest: 1. Nabala maardla väärtus ja probleemid. 2. Nabala LKA otsarbekus ja põhjendatus 3. Konflikti iseloomustus, põhjused (lähemad, nagu osapoolte huvid ja kaugemad – kompetentsi vajak, ebamõistlik maavarade haldamise ja uuringute süsteem). Millised on lahendused? Kompromissid, süsteemsed muutused, propaganda. Kõik koos.

Komisjoni töötulemus tuleb kahes osas – 1. **Seletuskiri** esitab fakte ja andmeid, seisukohti jne. Toorikus on 20 lk. 2. **Kokkuvõte** komisjoni seisukoha ja ettepanekutega TA juhatusele arutamiseks.

Komisjoni põhitees kui arutluse lähtepunkt: komisjoni arutluse objekt on teatud tinglikkusega kahe loodusvara säilimise ja säästliku kasutamise konflikt, kusjuures elusloodust kaitseb EV Looduskaitseseadus (LKS) ja maavara – EV Maapõueseadus (MPS). Seaduse ees on mõlemad pooled võrdsed, mida rõhutas ka Riigikohus alamal kirjeldatud kohtulahendis (dets. 2013). See tähendab lahenduste otsimisel (otsuste tegemisel) tõeste argumentide hoolikat kaalumist, mis peab sisaldama ka sotsiaalsete faktorite arvestamist. Nii on see põhimõtteliselt poolelt

vaadates, kuid reaalses elus lisandub siia ka kolmas aspekt, s.o. **konflikti õhutav populism ja ebatõe levitamine** looduse ja inimese kaitse sildi all.

Komisjon ei võitle Nabala LKA vastu, vaid kaitseb maavara eiramise ja selle kasutamisest tulenevaid majanduslikke hüvesid arutu raiskamise eest. Kõige tõenäolisem positiivne resultaat on kompromiss, mis tähendab mõlemale poolele eeskätt liialdatud nõudmistest hoidumist.

Komisjoni otsene eesmärk on anda Eesti TA juhatusele nõu, kuidas vastata HTM kirjale ja kas on vaja korraldada avalikku üritust (arutlust) meile seatud ülesannete kontekstis. See lühike vastus on otseselt tulenev **kaugemate eesmärkide lahenditest**: 1. Maavarade kui väärika loodusvara renomee taastamine lähtudes Eesti riigi arengustrateegia „Säästev Eesti 21“ põhimõtetest maavarade teadmistepõhisel haldamisel ja nende potentsiaali kasutamisel riigi sotsiaalse ja majandusarengu olulise tegurina. Muide, juhatuse koosolekul soovitati kaasata sotsiaalteadlasi. Vestlesin sel teemal U. Varblasega päris pikalt ja selle tulemuseks oli ühe lause lisamine resümeele, et ärgitada vajalikke uurimusi, mida seni pole.

2. Renomee taastamise saavutamiseks on vaja maavarade uurimise, kasutamise ja haldamise ümberkorraldamine selliselt, et seda eluala juhiks institutsioon, mis on huvitatud valdkonna tulemustest (MKM koostöös KeM). Koos sellega on vaja taastada strateegilisi uuringuid korraldava riiklik geoloogiateenistus MKM haldusalas, milleks võiks saada senine OÜ Eesti Geoloogiakeskus. Nimetatud eesmärkide saavutamise administratiivsete sammudega koos on vaja muuta kõikide tasandite personalipoliitikat kompetentsuse nõude rõhutamisega, sest **kompetents on see, mis võimaldab otsida asjakohaseid lahendusi arendustele ja konfliktidele**.

Esimene osa: NABALA MAARDLA JA LOODUSKAITSEALA

Nabala lubjakivimaardla (vt EGEOS kodulehelt: www.egeos.ee/egeos/nabala/) asub Harju ja Rapla maakonna piirialal ning on suurimaid üleriigilise tähtsusega ehituslubjakivi maardlaid Eestis (lähemalt vt [Maavaravarude koondbilanss 2012_seletuskiri](#), lk. 17). Varu maht kokku maardlas: aktiivne varu – **52,258** miljonit kuupmeetrit ja passiivne varu – **79,786** miljonit kuupmeetrit. See tähendab, et ilma täiendavate uuringuteta on Nabala maardlas võimalik kaevandada **52,258 miljonit m³ lubjakivi**. E. Reinsalu andmetel on kaevandatav varu pisut väiksem 51,68 mln m³.

MTÜ Geoeducation Centeri 2012. aasta töös "**Paekivi kaevandamise mõjud Nabala lubjakivimaardlas**", mille koostasid KIKi toetusel H. Bauert ja R. Perens on kättesaadav aadressil

http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1203541/Nabala_A4+preview_18062012.pdf. Kuivõrd töö sisaldab ka muid keskkonnakaitse seisukohast vajalikku teavet, siis on soovitatav sellega tutvuda täielikumalt, kuid siin juures esitame mõned väljavõtted **H. Bauerti** koostatud kokkuvõttest.

Peamiseks põhjuseks miks soovitakse alustada paekivi kaevandamist Nabala lubjakivimaardlas, on jätkuvalt suur nõudlus killustiku järele nii teede kui ka elamuehituses; teisalt aga varude ammendumine mitmete suuremates Tallinnale lähedastes maardlates. Kuigi Nabala kivimi kvaliteet pole parim võimalikest ega suuda võistelda graniitkillustikuga teevad selle kaevandajate jaoks atraktiivseks eelkõige: 1) kasutuselevõtmata tarbevaru suur kogus maardlas; 2) tootsa paekihindi paksus; 3) minimaalne mõju inimasustusele; 4) lähedus

suurtarbijatele ja veoteedele; 5) lähedus olulistele lähitulevikku planeeritud tee-ehituse objektidele, sh. Tallinn-Tartu maantee laiendus; 6) oluliselt väiksem keskkonnamõju võrreldes Tallinna lähedaste maardlatega.

Keskkonnamõju hindamise tulemusel on peamiseks probleemiks kaevandamine põhjaveetasemest madalamal, millega kaasneb vajadus karjäärist vee eemaldamiseks ja põhjavee alanduslehtri kujunemisele ümbruskonnas.

Kõik maavarade kaevandajad on ka teadlikud, et põhjavee alanduslehtri moodustumisel tuleb kokkuleppel kohalike elanikega asendada olemasolevad salvkaevud puurkaevudega või süvendada olemasolevaid. Kaevandamisest tingitud veevarustuse ümberkorraldamise kulud on kaevandaja katta. Keskkonnamõju hindamise aruanded Nõmmküla, Nõmmevälja ja Tammiku lubjakivikarjääride kohta näitavad, et vastavate leevendusmeetmete rakendamisel oleks **lubjakivi kaevandamine neis karjäärides võimalik.**

Muide E. Reinsalu hinnangul, mis tugineb Mavesi ja R. Perensi uuringutel ei ole karjääride mõjupiirkonda jäävatel taludel ja elamutel enam salvkaevusid, mida veetaseme alanemine mõjutaks. Kõigil on ajakohased (EL nõuetele vastavad) puurkaevud. Seega alaneks veetase vaid reostunud kastmisvee kaevudes.

Nabala looduskaitseala

Nabala LKA iseloomustamiseks on meie dokumendi seletuskirja osas esitatud “Kokkuvõte” K. Sepa koostatud ekspertiisist, mis on koostatud KeM tellimisel “Nabala LKA “moodustamise põhjendatuse ja otstarbekuse ning kavandatavate piirangute otstarbekuse” kohta ning see oli aluseks KeM algatusele LKA loomise algatamiseks. Täies mahus on ekspertiis jm dokumendid kätte saadavad KeM kodulehel valdkonna “Maapõu” all.

Kokkuvõte (K. Sepp, lühendatult originaalsõnastuses)

Viimaste aastate uuringud on veenvalt tõestanud, et Nabala piirkond kujutab endast väärtuslikku looduskompleksi, hõlmates soo- ja metsaelupaigad ning kaitsealuste ja ohustatud liikide elupaigad. Piirkonda ümbritsevad intensiivselt majandatud metsa- ja põllumaad ning seetõttu on alal tervikuna oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse säilimisel. Piirkonda ühendavaks looduslikuks tingimuseks on karstinähtuste esinemine ja sellega seotud tundlik veerežiim.

Piirkonnas inventuure teostanud spetsialistid (L. Klein, P. Kiristaja, A. Kivistik, U. Timm, E. Tuule ja A. Tuule jt) on toetanud kaitseala loomise mõtet. Kaitseala loomist toetab kolm asjaolu: 1. Nabala piirkonnal on kaitse alla võtmiseks olemas kõik looduskaitse seaduses nõutavad eeldused: ohustatud ja kõrge kaitsekategooriaga haudelinnuliikide olemasolu (kaks I kaitsekategooria liiki: must-toonekurg (*Ciconia nigra*), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*)); 2. Tuhala nõiakaevu näol on piirkonnal olemas väga suur tuntus ja rääkida võib looduskaitse ikoonilisest väärtusest.

3. Kaitseala loomist toetavad tugevalt nii kohalikud omavalitsused kui ka kohalik kogukond.

Plaanitava kaitseala eesmärgiks on kaitsta allikate ja allikaliste alade, unikaalse ja sümbolse väärtusega Tuhala Nõiakaevuga karstipiirkonna veerežiimi; soo- ja metsaökosüsteemi elustiku mitmekesisust, ohustatud ja kaitsealuseid liike;

loodusdirektiivi elupaigatüüpe, samuti paljusid loodus- ja linnudirektiivi lisades nimetatud liike.

Ekspertiis soovib kaitseala välispiiri, tzoneeringu ja kaitsekorra osas mõningaid muudatusi. Plaanitava Nabala LKA tzoneeringu ja vööndipiiride täpsustamise eesmärgiks oli hõlmata rangema sihtkaitsevööndi kaitsekorraga vaid olulisemad kaitset vajavad loodusväärtused. Ekspertiisiks esitatud kaitse-eeskirja eelnõu ja seletuskirja kohaselt peaks sihtkaitsevööndi kaitsekord kehtima 4867 hektaril e põhiosal (87,5%) kaitsealast ja piiranguvööndi arvele jääks 696 ha e 12,5% kaitsealast. Ekspertide hinnangul ei ole nii ulatuslikul alal sihtkaitsevööndi kaitsekorra kehtestamine põhjendatud. Ettepanek on sihtkaitsevööndi ulatust ja osakaalu oluliselt vähendada, selliselt et sihtkaitsevööndi kaitsekorraga oleks kaetud 2206 ha (47%) ja piiranguvööndi arvele jääks 2447,7 ha (53%) kavandatavast kaitsealast. Põhjendused on esitatud peatükis 2 „Ekspertiisi ettepanekud tzoneeringu muutmiseks“.

Kommentaariid ekspertiisi kohta

on komisjoni liikmetel kahetised (kõik täistekstid on seletuskirjas) alates **U. Tartese** arvamusest – ekspertiis on hea ja vastab kõigile nõuetele, **Ü. Niinemetsa** arvamus on komplitseeritud, kuid ta püüab eksperti kaitsta ja ei kujuta ette, et ütleme KeM-le nad on valesti aru saanud.

M. Zobel annab tööle kõrge hinnangu elustiku mitmekesisuse alal, kuid **see ei võimalda üheselt vastata küsimusele, kui vältimatu ja vajalik oli Nabala kaitseala loomine just sellistes piirides**, sest nimetatud ohustatud liigid ja elupaigad ei esine unikaalselt Nabala piirkonnas, neid leidub ka mujal Eestis. Vastamaks küsimusele, kas nende täiendav kaitse just Nabala piirkonnas on vajalik nende säilimise kindlustamiseks Eestis, tuleks täpselt teada nende liikide ja elupaikade levikut ja seisundit. Geoloogid on kriitilisemad, kuigi ka viimased tunnustavad ekspertiisi olemasolevat osa kui põhjalikku ja läbimõeldud tööd.

D. Kaljo: Elusloodust päris põhjalikult käsitlev ekspertiis on täiesti käsitlemata jätnud maavarad, nende võimaliku rolli nii looduses kui majanduses, st tähelepanuta on jäetud EV põhiseaduse §5 ja maapõueseaduse §62. See asjaolu diskrediteerib ekspertiisi kui dokumenti, millele peaks tuginema KeM otsus Nabala LKA loomisest.

Ekspert paneb ette vähendada SKV ulatust üle 50% võrreldes esialgse kavaga ja rangeid nõudmisi peab ta vajalikuks ainult kokku ca 113 ha osas. Kas viimane arv ei olegi realistliku LKA pindala, kõik muu on aga ülespuhutud soovide väljendus majandustegevuse takistamiseks nimetatud piirkonnas. Need eksperdi ettepanekud viitavad võimalustele, mis on tegelikult looduses olemas kompromissi saavutamiseks looduskaitse ja kaevandamise vahel. Kuivõrd botaaniline argumentatsioon LKA põhjendamiseks ei võimalda ühemõttelist vastust (Zobel), siis suur osa ekspertiisi toetusest ulatusliku LKA loomisele Nabalas langeb ära või muutub väga küsitavaks, millele tugineda ei tohiks. Kehtima jäävad zooloogilised argumendid, mis esinevad piiratud alal (punktleiud), mis ei motiveeri lausalist LKA suurel territooriumil.

Ekspertiis pöörab õigustatult tähelepanu piirkonna elanike ja KOV arvamusele. Selles õigesti orienteerumiseks peaks olema esitatud mingi andmestik, mis iseloomustaks asustust. Teadaolevalt on see piirkond väga hõredasti asustatud ja Nabala maardla üks kasutuselevõttu soodustav argument oligi selles, et see praktiliselt ei häiri inimtegevust.

A. Raukas (osalt koos H. Bauertiga) on korduvalt käsitletud karsti ja „maa-aluste jõgede“ probleeme. On selgesti näidatud et **enam kui 90% ulatuses kavandatava maastikukaitseala territooriumil puuduvad igasugused karstiilmingud** – vähesel määral esineb karstinähtusi

vaid ala põhjaosas – Kurevere-Paekna ja Sõmeru ümbruses. Kuna sama info oli Nabala MKA moodustamise ettepaneku tegemise ajal teada ka MTÜ Tuhala Looduskeskusel, siis võib vastava maastikukaitseala loomise põhjendusi käsitleda kui avalikkusele teadliku väärinfo levitamist. Sama lugu on “pendlimeeste” abil esile toodud “maa-aluste jõgedega”, mis voolavad madalamalt ülesmäge, kuid neid ei ole kinnitatud ühegi teadusliku meetodiga.

Nõiakaevu ülevoolu põhjustava Tuhala jõe ja sellega seotud Tuhala maastikukaitsealale jäävate karstumise tulemusel kujunenud maa-aluste vooluteede (salajõgede) **toiteala asub** Nõiakaevust mitu kuni mitukümmend kilomeetrit kagu pool, siis kaevandamine ja pinnasevee taseme alandamine **Nõiakaevust enam kui kolme kilomeetri kaugusel loode pool ei saa kuidagi mõjutada Nõiakaevu ülevoolu.** Nõiakaev on juba kaitse all ja see on piisav.

K.Kirsimäe (detailselt seletuskirjas): Põhiosas tuleb tunnustada ekspertiisi tööd ja selle peamised leiud ning järeldused ei ole kaheldavad. Siiski vajab täpsustamist ekspertiisi punkt, mis on argumendiks ka LKA sihtkaitsevööndite määratlemiseks ja sealhulgas nendest ühe piires rangete liikumispäärduste seadmiseks.

LKA loomise põhjenduse üheks argumendiks on I kategooria kaitsealuse linnuliigi must-toonekure esinemine kavandatava LKA aladel. Vastavalt ekspertiisile tehakse ettepanek luua kaks sihtkaitsevööndit, mille kaitsetegevuste üheks eesmärgiks on nimetatud linnu kaitse. Vastavalt Linnuekspert OÜ ekspertiisile, millele LKA ekspertiis viitab, **ei ole piirkonnas must-toonekurg pesitsenud 1990ndatest aastate lõpust.** Samuti tõdeb see uuring, et “Arvestades kõike ülaltoodut ja võttes arvesse must-toonekure asustustihedust Põhja-Eestis, võib öelda, et **suure tõenäosusega ei pesitse must-toonekurg kavandatava Nabala MKA piires,** kuid on võimalik tema pesitsemine kõnealusel alal (Kose-Uuemõisa – Vaidasoo – Aruvalla piirkonnas).”

Küsimus ei ole selles kas ja kuidas hinnata Nabala LKA ekspertiisi kindlasõnalist väidet, et must-toonekurg esineb kavandatava LKA piires, vaid selles kuivõrd on õigustatud põhiosas spetsiifiliselt selle liigi jaoks kehtestatud sihtkaitsevööndite loomine ning ennekõike ekspertide hinnangul vajalik täiendav inimeste liikumise piirangu kehtestamine Pakkla sihtkaitsevööndis 15. veebruarist kuni 31. augustini. Preventiivselt on (sobilikult) must-toonekure elupaiga kaitsmine õigustatud, kuid millised on mõistlikud ajapiirid? Kes ja millistel tingimustel, milliste argumentidega seda otsustab. Selline määramatus näitab/kinnitab veelkord eelpool nimetatud laiemal kontekstil tundmise ja vastavate uuringute vajadust. Lähtudes Linnuekspert OÜ hinnangust on vähemalt kitsamalt must-toonekure liigikaitse seisukohalt kavandatav LKA vales kohas.

Majandusprobleemid: Nabala looduskaitseala loomise pahupool

12. detsembril 2013 allkirjastas keskkonnaminister Keit Pentus-Rosimannus käskkirja, millega algatati 4650 ha suuruse [Nabala looduskaitseala loomine](#). Keskkonnaministri käskkirja põhineb Eesti Maaülikooli prof. K. Sepa poolt 2013. aasta oktoobris-detsembris teostatud [ekspertiisil](#) “Nabala looduskaitseala moodustamise põhjendatusele ja kavandatavate piirangute otstarbekusele”.

Nabala looduskaitseala moodustamisega ühel Eesti suurimal lubjakivimaardlal muudetakse keskkonnaministri poolt aktiivne ehituslubjakivi varu passiivseks, mis ei võimalda enam selle kaevandamist. Nabala maardla lubjakivivaru passiivseks muutmise eirab keskkonnaminister teadlikult [Maapõuuseaduse](#) § 62, mis ütleb, et maapõue seisundit ja

kasutamist mõjutava tegevuse korraldamisel tuleb tagada: 1) **arvele võetud maavara kaevandamisväärseena säilimine**; 2) **arvele võetud maavaravaru kaevandamisväärseena säilimine**.

Keskkonnaministri tegevus on vastuolus ka Vabariigi valitsuse [tegevusprogrammiga](#), mis näeb ette “Eesti maavarade kui rahvusliku rikkuse heaperemeheliku majandamise”.

Nabala lubjakivimaardla väärtushinnang Nabala LKA loomise kontekstis (E. Reinsalu)

1. Nabala lubjakivimaardla majandusväärtus

Maardla kattub kavandatava Nabala looduskaitsealaga. Nabala lubjakivimaardla on üleriigilise tähtsusega maardla. See tähendab, et see lubjakivi on **Eesti riigi loodusvara**.

Kavandatava looduskaitseala piiridesse jääb kolme ettevõtte neli kaevandamisloa taotlemise järgus olevat mäeeraldist. Arvutame nende mäeeraldiste varu hinna. Aluseks on taotlusedokumentid, millest on arvutusse võetud mäeeraldiste pindalad (ha), kaevandamisväärse varu kogused mäeeraldistel (tuh m³) ja aastased kaevandamismahud (tuh m³). Teised vajalikud arvud on:

- killustiku keskmine hind 2014. a, 10,5 €/t,
- maavara 2014. a kaevandamisõiguse tasumäär, 1,92 €/m³,
- diskonteerimise periood 20 aastat,
- inflatsioon 2%,
- baasintress 5%,
- ehitusmaavara väärtuse kasv 5% aastas.

Arvutustulemused on tabelis.

NABALA LUBJAKIVIMAARDLA MÄEERALDISTE VÄÄRTUS 2014. hindades

Mäeeraldis	Mäeeraldiste pindala, ha	Mäeeraldiste varu, tuh m ³	Maardla väärtus, mln €	Kaevandamisõiguse tasu 2014. a alusel, tuh €aastas	Mäeeraldiste maa väärtus, tuh €/ha
Tammiku	70,86	15 563	9,56	998	135,0
Tagadi	27,67	6 005	3,68	384	133,0
Nõmmevälja	103,91	22 660	12,00	960	115,5
Nõmmküla	47,78	7 454	5,85	1152	122,5
Kokku	250,22	51 682	31,09	3494	124,3

Seega nendel mäeeraldistel oleva riigi maavara rahaline ekvivalent, summad millest ühiskond ilma jääb, on:

1. Mäeeraldiste koguväärtus ehk looduskapital, 20 aasta diskonteeritud summaarne tulu (kasum), 31 mln €
2. Aastas saamata jääv kaevandamisõiguse tasu kogusummas 3,5 mln €

Tabelis toodud summad on esialgsed, sest nad ei arvesta ehituskilustiku nõudluse kasvu uute taristute jaoks. Samuti on hinnang osaline, sest ei arvesta kulu, mida toob kaasa Nabala maardlate varu deaktiveerimine ja sellest tulenev graniit killustiku impordi kasv, uute maardlate uurimine ja sellele kaasnev ažiotaaz jm. Pealegi, töösturid on kaevandamislubade taotlemise käigus teinud märkimisväärseid kulutusi geoloogiliseks uuringuks, keskkonnamõju hindamiseks, karjääride ja kaevandamise keskkonnaturbe meetmete projekteerimiseks. Töösturitel on õiguspärane ootus, et need, keskkonnaministeeriumi heakskiidul tehtud kulud saavad korvatud.

Seda teades on riiklikult mõistlik teha Nabala kaitseala moodustamise majandusanalüüs, mis kajastaks kaitseala moodustamise kõiki tagajärgi, eelkõige aga:

1. riigile ja kohalikule omavalitsusele saamata jäävat tulu kaevandamisõiguse tasust;
2. ehitiste, eelkõige riigi taristute hinna tõusu Tallinna ning Harjumaa piirkonnas;
3. uute mäeeraldiste otsingu, uuringu, keskkonnamõju hindamise jm kulusid.

2. Kaitseala piiride, sihtkaitsevööndite ja piiranguvööndite põhjendatus

Kaevandamislubade taotlemise käigus on tehtud kõik vajalikud uuringud kaevandamise keskkonnamõju hindamiseks ja mõju ohjamiseks. Uuritud on põhjavee alanemise, müra, tolmu jt intensiivsust ning ulatust. Kaevandamise projektides on ette nähtud vastavad keskkonnanohiu meetmed. Kaitseala loomise aluseks olevate töödest näha, et nendega ei ole arvestatud. Kaitseala loomisele suunatud uuringud on ühekülgsed ega arvesta kaevandamise keskkonnamõju hindamise tulemusi.

Sellest lähtuvalt on mõistlik leida kompromiss ja kujundada kaitseala piirid ning vööndid nii, et vastasseis majandustegevuse ja keskkonnakaitse vahel väheneks.

3. Maavara varu võõrandamise juriidilised aspektid

Eesti Vabariigi põhiseadus sätestab:

§ 5. Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult.

Sellest tuleb aru saada nii, et üleriigilise tähtsusega maardla varu on loodusvara, riigi omand, majanduse ressurs. Maavara aktiivse, s.t tõestatud majandusväärtusega varu muutmine looduskaitseala all passiivseks, mittekaevandatavaks, on riigi omandi degradeerimine, rahvusliku rikkust mitte säästev, ebasihipärane kasutamine.

§ 32. Igäihe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides õiglase ja kohese hüvituse eest.

Maavara on riigi omand, seega saab riik seda riigilt võõrandada (vara tühistamine on samaväärne võõrandamisega) vaid seadusega, antud juhul maapõueseadusega ette nähtud korras. Kolmandatel isikutel, töösturitel, kes ei ole maavara omanikud, kuid kellele tekitati õigustatud ootus kaevandada, tekib õigus pöörduda kohtusse ning vaidlustada vara võõrandamine, nõuda hüvitust, mille mahtu iseloomustab eelpool toodud tabel.

Igäihel on õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. See õigus riigil kui maavara omanikul on. Kuid seejuures on ka kitsendused, mida sätestab seadus. **Näiteks**

omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt. Sellest lähtuvalt - riigi mineraalressursi kasutamine kaitseala maatoena nõuab juriidilist analüüsi, mis peab andma vastuse küsimustele:

1. Kas selline samm on riigi loodusvara säästlik kasutamine (Põhiseadus, § 5);
2. Kui riigi maavara kasutatakse **kohaliku tähtsusega** kaitseala maatoena, kas siis on üldised (riigi) huvid on tasakaalus kogukonna huvidega (Põhiseadus § 32),
3. Kas üldsuse huvides tegutsevatel töösturitel on alus nõuda lahendeid õigussüsteemist?

Riigikohtu lahend (16.dets. 2013) kohtuasjas nr 3-4-1-27-13 sisaldab meie teema arutlemiseks olulisi seisukohavõtte (täielikumalt seletuskirjas). Näiteks tõdemus menetluse asjaolude ja käigu kirjeldamisel (punkt 1jj), sh viide Keskkonnatasude seaduse (KeTS) § 9 lõikele 1, mis sätestab, et riigile kuuluva maavaravaru kaevandamise, kasutamise või **kasutuskõlbmatuks muutmise eest makstakse maavara kaevandamisõiguse tasu**. Punktis 38 märgitakse, et Põhiseaduse (PS) §-st **5 tulenevalt peab Eesti loodusvarade ja -ressursside majanduslik kasutamine teenima Eesti riigi ja rahva majanduslikke ja sotsiaalseid huve**. PS §-st 53 tuleneb, et kõik keskkonnanahäiringutega põhjustatud kulutused tuleb kanda keskkonnakasutajal ning et keskkonna kasutamisega seotud kulud peavad kajastuma toodete ja teenuste hinnas, mis koormavad keskkonda tootmise, tarbimise või elutsükli muus staadiumis. Hüvitada tuleb ka õiguspäraselt tekitatud kahju ja selle aluseks on keskkonnatasude seadus. Punktis 44 mainitud PS § 31 esimene lause sätestab õiguse tegeleda ettevõtlusega ja edasi „**riik ei tohi selleks teha põhjendamatu takistusi ja peab tagama õigusliku keskkonna vaba turu toimimiseks**“. Punkt 73. Eesmärk suunata ettevõtjaid loodusressursse säästvalt kasutama tuleneb põhiseaduses sätestatud keskkonnakaitse eesmärkidest. **Keskkonnakaitse on kindlasti kaalukas eesmärk**. Teisalt on **tähtsad ka ettevõtlusvabadus ja õiguspärase ootuse põhimõte**. Õiguspärase ootuse põhimõte on õigusriigi põhimõtte üheks oluliseks osiseks. Seetõttu ei saa asuda seisukohale, et keskkonnakaitsest lähtuv eesmärk oleks juba iseenesest sedavõrd kaalukas, et õiguspärase ootuse põhimõte peaks selle ees alati taganema.

Kokkuvõttes konstateerin (DK), et viidatud riigikohtu lahend on kõigile heaks malliks riigi poliitikast aru saamisel ning kaalutletud otsuste tegemisel, eriti komplitseeritud konfliktsituatsioonides nagu on seda arutatav Nabala kaasus. Kahjuks eelpool toodud kommentaarid Nabala LKA moodustamise põhjenduste kohta näitavad oluliselt erinevat stiili – tõsiasjadest möödavaatamist, ühekülgset ja teatud asjaolude ülehindamist või ülespuhumist.

Teine osa: NABALA KESKKONNAKONFLIKTI TAGAMAADDEST

Selles lõigus teeme lühikokkuvõtte maavarade uurimise ja keskkonnakaitse suhete erinevatest aspektidest, mis ei pruugi olla otseselt seotud Nabala maardla ja LKA loomisega, kuid olles sisult Eesti geoloogilise uurimise olukorra ja perspektiivi iseloomustuse osad on need alati tagapõhjal olemas kui arutatakse suvalisi maavarade ja keskkonna probleeme, kus ametnike kompetentsi tase on langenud alla kriitilist piiri. Komisjon on arvamusel, et kirjeldatavat tüüpi konfliktide lahendamise edukuse üks võtme eeldusi on osalejate kompetents ning tõearmastus.

Alustame meenutusega KeM minister J. Tamkivi 2010 lõpus moodustatud **visioonitöörühma** (juhataja OlaviTammemäe) **kokkuvõttest**, millest siin märgime ainult järgmisi: 1. Toetati riigi kui maavara omaniku rolli suurendamise vajadust nii maavara uurimisel kui ka maavara

kasutusele võtul. 2. Puudulikult uuritud loodusressurside, nagu graptoliitargilliidi, aluspõhja ja aluskorra geotermaalse potentsiaali ning samas leiduvate metallimaakide uurimine tuleks lülitada riiklikku maapõue uurimisprogrammi. 3. Eesti vajab riiklikku geoloogiateenistust nagu naaberriikides, mis rahuldab ühiskonna muutuvaid vajadusi maapõue-alase informatsiooni ja ekspertiisi järgi, nõustab valitsust jt. institutsioone, firmasid ja laia avalikkust geoloogia-alastes küsimustes. Need soovitusel jäid KeM-s unustusse, kuid said järje E. Niitlaane (OÜ Inseneribüroo STEIGER) juhitud uurimistöös „Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2016–2030 koostamiseks vajalike andmete analüüs”, (lk 223), mille üks **soovitus** oli „... põlevkivi ja ka teiste maavarade kasutamisega seonduv on palju laiahaardelisem temaatika, see on oluline osa majandusest. Seega tuleb maavarade, sh põlevkivi kaevandamine ja kasutamine muuta majanduspoliitika osaks. Ettepanek on viia geoloogiliste uuringute ja maavara kaevandamislubade otsustusprotsess üle Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi pädevusse, kaasates protsessi ka Keskkonnaministeerium.

Neid küsimusi on arutatud mitmel tasandil ja äsja võis kuulda poolte seisukohti ka **Riigikogus** (täielikult vt RK kodulehelt). **L. Kaljuvee** küsimusele Riigikogu infotunnis 26.03.2014.: “kuidas sa suhtud sellesse, et mäetööstusettevõtted ja nende strateegia planeerimine oleks majandusministeeriumi käes edaspidi” vastas **MKM minister Juhan Parts**: Minu arvates on huvide konflikt koondunud sinna, et **Keskkonnaministeerium peaks kehtestama keskkonnanõuded ja tegema järelevalvet, mitte aga tegelema ressursi, oluliste loodusressursside kasutamisega meie majanduse kasvatamise huvides.**

Marko Pomerantsi küsimus Riigikogu infotunnis 26.03.2014: “ puudutab koalitsioonilepet... siin on kirjas: "Lähtudes ettevaatuspõhimõttest ja elukeskkonda oluliselt halvendava tegevuse lubamatusest, ei luba põhjaveet ohustavat uurimistegevust". Minu küsimus teile on, et kas teie keskkonnaministriks oleku ajal võiks see tähendada seda, et ühtegi uuringupuurauku, geoloogilist uuringupuurauku üldse ei rajata või kui siiski mõni, siis **millised on need kriteeriumid**, kus teie arvates see oht põhjaveele ilmselgelt algab.

Keskkonnaminister **Keit Pentus-Rosimannuse** vastus:... **põhjaveet kahjustavaid ei uuringuid ega kindlasti ka mitte kaevandustegevust Eestis lubada ei tohi.** Nii et see otsus, millal üks uuring põhjaveet kahjustada võib, ei ole mitte poliitiline otsus, seda otsust saavad ja peavad tegema eksperdid ja ka nemad lähtuvad sellest, et ettevaatuspõhimõte keskkonna valdkonnas on läbiv põhimõte ja peab sellest lähtuma.

Lembit Kaljuvee küsimus:... Tegelikult meil **puudub konkreetne uurimistöõde läbiviimise süsteem ja isegi organisatsiooni selleks ei ole.** Me põhimõtteliselt ei tee oma maavarade baasuuringuid millegipärast riigi poolt ja geoloogide, teadlaste jutu järgi asi on väga laokil. See selline umbmäärane lause seal koalitsioonilepingus lisas veel segadust juurde.

Keskkonnaminister **Keit Pentus-Rosimannuse** vastus: ... Selgitust põgusalt sain ma anda juba ka eelmisele küsimusele vastates. Geoloogidest saan ma täiesti aru, nende huvi uurida on loomulikult täiesti mõistetav. Küll aga ei ole ka geoloogide huvi kindlasti see, et nende uuringute käigus võiks ühe piirkonna põhjaveevaru täielikult saada rikutud või veel hullem, muutuda täiesti kasutuskõlbmatuks. Nii et veel kord: see põhimõte, et **põhjaveet kahjustada või ohustada võivad uuringuid Eestis ei lubata**, see on läbiv põhimõte. See ei ole miski uus põhimõte, sellest tuleb lähtuda ja lähtub kindlasti ka see valitsus, mis teie ees täna ametisse asub.

Kommentaari (DK): Kaks riigikogu liiget esitasid keskkonnaministrile kaks konkreetset

küsimust “puurimise ohu kriteeriumidest” ja “geoloogiliste uurimiste organisatsioonist”, kuid mõlemad jäid vastusetu, küll aga korrati kaks korda poliitilisi loosungeid. Kena oli lugeda geoloogide huvist aru saamise kinnitust, millele võin siin lisada omapoolse kinnituse, et põhjavee ja ka kõigi teiste loodusvarade ning **looduse kui terviku kaitsmine kuulub geoloogi ameti ideoloogiasse**. See põhimõte ei ole kuidagi vastuolus soovile kaasa aidata loodusvarade jätkusuutlikule kasutamisele ühiskonna hüvanguks, küll aga vajab teatud kompetentsi orienteerumiseks vastuoluliste soovide, erinevate tegevuste ja meetodite mõjude olukorras.

Konkreetselt puurimistöedest kõneldes, siis geoloogiliste uuringute tarbeks tehakse praegusel ajal puuraugud kooskõlas vastavate tööde projektile, mis järgib keskkonnaohutuse nõudeid ning töö lõppedes ala korrastatakse: puuraugud täidetakse, tamponeeritakse (suletakse saviga, lahti jätmine on erand, juhul kui maaomanik soovib puurauku kasutada kaevuna, kuid see on juhtum teisest valdkonnast). See protseduur on üksikasjalikul sätestatud maapõueseaduse vastavas alamaktis. Seega reeglina geoloogilise uuringu puurauk ei põhjusta mainimisväärset reostust, vastupidine on erand ja vajab käsitlemist keskkonna järelvalveorganite poolt.

Kompetents geoloogia ja maavarade valdkonna juhtimisel on keerulisem probleem, mis on esile kerkinud seoses konkursiga OÜ Eesti Geoloogiakeskuse juhatuse esimehe ametikohale (vt Eesti Geoloogia Seltsi kodulehel – www.egeos.ee/egeos/probleem-nr-1). Kordamata kodulehe materjale märgime, et augustis 2013 väljakuulutatud ja elavaks kujunenud konkursi tulemus on seni välja kuulutamata. Personaalia on kahtlemata oluline ühe asutuse töös (seda näitlikustab hästi ka KeM maapõue osakonna kui ka EGK nõukogu koosseis), kuid käesolevas on mõõtnatult olulisem Eesti riigi geoloogia ja maavarade valdkonna juhtimine, arendamise poliitika ja perspektiivid ning asjatundliku nõustamise korraldus. Selle osas on ettepanekuid korduvalt tehtud ja Riigikogu saalis kuuldu veenab, et need ideed on kogumas soliidset toetust. Kordame peamised ettepanekud siin märksõnadena üle: 1. Eesti vajab riiklikku geoloogiateenistust, mille ülesanded tagavad valdkonna perspektiivse arengu, nagu see on omane pea kogu Euroopa Liidule. 2. Geoloogia ja maavarade kasutamise valdkond koos vastava asutusega (EGK) peaks asuma MKM haldusalas, nagu see oli Eesti Vabariigi algusaastatel, ning tehakse koostööd KeM-ga. 3. Koostöö aluseks peaks olema loodusvarade säästva [jätkusuutliku] kasutamise printsiip, mis tugineb ratsionaalsele teadmispõhisele kaalutlemisele, mitte populistlikule igaks juhuks keelamisele. 4. Oleme veendunud, et organisatsioonis olev kompetents on väga suurel määral otsustav faktor ka tüüpilise konfliktsituatsiooni „arendaja versus looduskaitseja“ lahendamisel

Oponentide arvamusi komisjoni liikmetelt

Ü. Niinemets

Loomulikult olen materjali läbi töötanud ja selle põhjal oma arvamuse kujundanud. See ei ole päevapoliitiline, vaid lähtub sellest, et asjade menetlemisel on teatud ajaskaala. Nabala kaitseala loomine on olnud avalikul väljapanekul Saku vallas juba 12. veebr. ja kõigil on olnud võimalik selles protsessis kaasa rääkida. TA Looduskaitse komisjon on protsessis osalenud. Saan täiesti aru sellest, et maavarad on olulised, kuid tegemist ei ole antud momendil raiskamisega, sest passiivset varu on kindlasti võimalik tulevikus kasutusele võtta. Kordan veelkord oma varasemat arvamust, et antud momendil ei kasutata lubjakivi Eestis säästlikult,

kuna põlevkivi kaevandamisel läheb lubjakivi suures osas aheraineks. Toimub tohutu riiklikul tasemel raiskamine.

Riigikohtu lahend tegelikult ei ole eriti asjakohane, sest kui me kaalume kahte erinevat õigust, siis üldjuhul eelistatakse meie õigusruumis nõrgema kaitsmist. See ongi looduskaitse juures läbiv põhimõte, et ettevaatusemarginaal on üldjuhul väga suur. Kui on midagi ära hävitatud, siis tagasi me seda enam ei saa. See ei tähenda samas, et Riigikohus ei võiks kahe analoogilise asja puhul teha kahte risti vastu käivat otsust.

Nõustun, et küsimus on tõe poolest selles, et kui suur peaks olema sihtkaitsevöönd ja loomulikult võiksime selles osas kaasa rääkida. Samas niipalju kui ma saadetud materjalidest aru saan, ei ole tegelikult teada, kuidas vesi täpselt liigub Nabala piirkonnas, kus on karstiaala jne. Väidetavalt ei liigu vesi ülesmäge, mis kindlasti on õige, aga oma võhiklikkuses ei suuda ma mägesid maa-alusesse konteksti panna. Tegemist on suure kogemuse põhjal antud ekspertarvamustega, mis kindlasti kajastavad parimat teadmist, kuid tegemist on siiski tõenäosuslike hinnangutega. Tundub olevat selge vastuolu geoloogiliste teadmiste, mis kajastavad lubjakivi varu erakordselt suure täpsusega 1000 m³ ja selle vahel, kus asub põhjavesi, kuhu see liigub (kas üldse liigub) ja kust saavad allikad toite. Veelkord ütlen, et see on minu isiklik võhiklik mulje olemasoleva parima teadmise kohta, mille ma olen kujundanud saadetud materjalide põhjal. Kui on olemas detailne teadmine, siis tuleks ainult sellele rõhuda ja hoiduda "arvamustest". Mitte, et kaitse-eeskirja eelnõus oleks geoloogiliste objektide kaitse kirjelduse osas olukord parem – maa-alused "jõed" jne. Samas praegune teadmine ei paista välistavat, et vesi võib lasundite vahel liikuda. Kogemus ka õpetab, et kui kaevanduses pump seisma pannakse, siis tuleb vesi käikudesse tagasi ja kiiremini kui see pinnalt nõrguks, eriti nii poorses kivimis nagu lubjakivi. Sellepärast on tõepoolest kahetsusväärne, et antud uuringuid ei ole lubatud teha. Samas on elustiku-uuringud (milles mul on mõnevõrra suurem teadmine) mustvalgelt näidanud, et ala vajab kaitset. Küsimus on selles, et kui suur peab see "saar" olema, et seal säiliks kaitset vääriv elustik ja samuti geoloogiliselt kaitset vajavad objektid (viimased on küll geoloogide arvates küsitava väärtusega). Igatahes on selge, et kui allikatoide ära kaob, siis suur hulk kaitstavaid kooslusi koos kaitsealuste liikidega hävivad. Tegelikult võib täiendavate uuringutega väga vabalt ka selguda, et tuleb suurendada puhveralade pindala, kui me tahame, et kaitseala oma eesmärgi täidaks. Igatahes ma ei näe, et meil oleksid praegusel hetkel teaduslikud argumendid kaitseala pindala vähendamiseks. Kaevandamisvajadus ei saa olla ainsaks põhjuseks kaitseala piiride muutmiseks.

Musta toonekure osas ma ei oska OÜ Linnuekspert 90-ndate uuringuid kommenteerida.

Maaülikooli Professor Ülo Väli on musta toonekure ekspert, kes uurib igapäevaselt seda liiki üle Eesti ja ma usaldan tema arvamust.

Rõhutan veelkord, et minu isikliku arvamuse kohaselt ei ole tegemist maavarade raiskamisega. Teadmiste paranedes on võimalik tulevikus kindlasti kaevandamistemaatika juurde tagasi tulla. Antud hetkel on kaevandustasud liiga madalad, mistõttu lubjakivi osas toimub laialdane raiskamine olemasolevates kaevandustes ja kaevandustasudest ei jätku keskkonnaseisundi viimiseks esialgsele tasemele. Alates aastast 2020 meil tõenäoliselt ei avane võimalust kasutada EL-i struktuuritoetusi keskkonnaseisundi parandamiseks, mistõttu minu isikliku arvamuse kohaselt ei ole otstarbekas avada praegu kehtivate keskkonnatasumäärade juures uusi kaevandusi.

D. Kaljo lühikommentaar: Ma ei ole hariduselt mäemees, kuid küllalt palju koos olnud Enno Reinsaluga, kelle raamatut mäemajanduse üle soovitan lugeda, ütleksin umbes tema sõnadega: Maavara varu on määratud ajas ja ruumis. Ajas - tulekivi ei ole maavara sellest ajast peale, kui tulid kasutusse raud ja muud metallid. Ruumis - liiv ei ole Saharas maavara. Põlevkivi kaaskaevis lubjakivi, mis **on** aheraine (ei lähe aheraineks, vaid on aheraine!) ei leia kasutamist seepärast, et lubjakivikillustikku ei lähe sealmail nii palju vaja, Samuti kui Saharas liiva. Raiskamine? Vee kohta soovitan lugeda R. Perensi ja E. Reinsalu arvamust lisas 1. Prof. Ü. Väli arvamust ma ei näinud, kuid võiksite küsida temalt, kas ta teab must-toonekure pesapaika Estonia kaevanduse lõunatiival. Kaevandamistasude osas võib kasulikku infot saada T. Alli kommentaarist (Lisa 3).

U. Tartese korduvatest e-kirjadest on siin ära toodud (Lisa 2) tema põhiline vastulause pealkirja all „**(Eri)arvamus nn. Loodusvarade komisjoni tegevuse, taustamaterjali ja otsuse projekti (nn Nabala juhtumi analüüs ja järeldused) osas**“. Teised e-kirjad on kättesaadavaks tehtud juba postitamisel paljudele. Põhilised kommentaarid neile on T. Alli tekstis ja ka siinses tekstis erinevates kohtades. Vajadusel kommenteerin kõiki kriitiku poolt puudutatud aspekte, kuid siin illustreerin ainult tema meelsust – algupoolel märgitakse, et ta ei taha geoloogiaga seotut puudutada, kuivõrd ei tunne piisavalt asja, kuid otsuse projekti 3. punkti (puudutab geoloogia ja maavarade haldamise muutmist) kohta on otsus lühike – ei ole nõus.

Selles seletuskirjas kajastatud arvamused ja materjalid on enamasti need, mille alusel või mida arvestamata koostati lisatud otsuse projekt. Mõlema dokumendi algvariant käis läbi komisjoni liikmete käest, parandused on sisse viidud, negatiivsed reageeringud on seletuskirjas nähtavad. Seega otsuse projekt ei ole konsensuslik, kuid tugineb enamuse arusaamale.

08.05.2014

Dimitri Kaljo
Komisjoni esimees